

Några nutidens hufvudfrågor.

Af Professor, Grefve G. K. Hamilton.

Deutsche Kern- und Zeitfragen von Albert Schäffle. Berlin. E. Hofmann & Co. 1894.

A. Schäffle är utan tvifvel en af vår tids aldra mest betydande vetenskapsmän och skriftställare. Han är i hög grad snillrik, full af befruktande idéer, praktiskt erfaren och synnerligen sjelfständig. Under det han till hela sin anläggning och skaplynnne är vetenskapsman och det är honom omöjligt att behandla något ämne utan att ordna detsamma systematiskt, stundom kanske något skematiskt och doktrinärt, får likväl hos honom doktrinen städse lefvande innehåll genom idkeliga känningar med praktisk lifserfarenhet. Häraf kunde väntas, att hans ord också utöfvade stort och omfattande inflytande. Detta gör det också alldeles oförnekligt. Men det är, så att säga, mer i andra hand, som hans idéer vinna anklang och utbredning, genom deras inverkan på andra deras förmedlare, som omedelbart hafva allmänhetens öra eller inverka på sakernas gång. Hufvudorsaken härtill ligger icke i hans framställningssätt, ehuru visserligen detta är något bredt, icke alltid fullt klart samt stundom, som sagdt, får en viss schablonmessig prägel. Den ligger fastmera uti hans nästan öfverväl-

digande rikedom på tankar och deras doktrinära form, i följd hvaraf de måste förefalla allmänheten fremmande, samt uti hans sjelfständighet, som gör att han ständigt likasom gör front åt flere håll. Svårligen kan han inordnas under något politiskt parti och uppbäras af detta. Konservativ är han visserligen ingalunda, men går i mångt och mycket i rak motsats mot den liberalt populära strömmen. I sin grundåskådning och sina sympatier står han ganska nära socialismen, men få hafva mot densamma och dess öfverdrifter riktat skarpare hugg. Än mindre kan han räknas till något moderat mellanparti, då han i den riktning, han finner den rätta, icke skyggar tillbaka för ganska ytterliga consequenser. Snarare är han en ganska radikal utvecklingsman, och har med skäl till valspråk kunnat taga: »Erst wägen, dann wagen«. Alla partier kunna därför i hans skrifter finna en rik arsenal af skarpslipade kraftiga vapen, men intet kan dock räkna honom såsom sin. Dessa egenskaper förtaga dock intet af hans verkliga betydhet, men de göra det för honom svårt, nästan omöjligt att vinna egentlig popularitet. Säkert är dock, att hvarje hans verk bör helsas välkommet, sannolikt frambär nya, fruktbringande tankar samt vinner beaktande hos ledande statsmän.

Detta gäller icke minst om det nu här föreliggande, som har till föremål en mångfald af nutidens hufvudfrågor. Titeln anger visserligen blott Tyska tidsfrågor, men intet kan bättre visa de Europeiska folkens samhörighet, än att dessa »Tyska» frågor äro de samma, som öfverallt bryta sig fram, för ej tala om att den internationala och kolonialpolitiken är ett af bokens hufvudämnen. Ursprungligen afsedt att utgöra en sammanfattning af delvis förut tryckta

små uppsatser, har verket under bearbetningen vuxit till något vida mera, icke blott genom införandet af flere nya undersökningar, särskildt uti författningspolitiken, utan ock genom frågornas sammanknytande under en samfärd vetenskaplig grundåskådning. Såsom man kunde vänta af en sociologiens grundläggare och kanske främste bearbetare, är det den sociala utvecklingsteorien, som bildar den hela sammanhållande bandet. Endast i det ljus, som faller från denna teori, kan enligt författaren det för vårt tidevarf särtecknande och egendomliga klart fattas.

Efter en öfversigtlig framställning af det »sociala urvalets» nutidsverksamhet, särskildt med afseende på dess rättsliga och ethiska funktion, samt af vissa sidor i den så kallade »befolkningsspänningen» behandlas efter hvarandra hufvudfrågor i författningspolitiken, synnerligast beträffande folkrepresentationen, vidare i yttre politik och kolonialpolitik, ytterligare i Handelspolitik (Skyddstull m. m.), i Agrarpolitik (Jordbrukskredit m. m.), i Socialpolitik (arbetare-skydd och försäkring) samt sist i Finanspolitik.

Ensamt denna uppräknig af arbetets mångsidiga föremål visar, huru omöjligt det vore — helst vid det tankediga innehållet af ett Schöffles verk — att söka inom ramen af en uppsats af denna art, om ock i kortaste drag, återgifva allt väsentligt deri. Vi komma därför att inskränka vårt försök till några få af de uppräknade ämnena.

I.

Den sociala utvecklingslagen i vår tidsålder.

För besvarande af frågan, hvad vår tidsålder är? hvad som utgör dess kärna och väsen? hänvisar S. först dertill, att den redan med sitt lifsarbete har stora hufvudpoker i menisklig utveckling bakom sig och att den för de gamla kulturfolken är en sen tidsålder. Likväl befinner sig samhällsverlden i fullt daningsförlopp och, den dag som är, i ett »fullare, rikare, snabbare än någonsin tillförene.« Begynnande der den organiska djuriska skapelsens samlif har sin slutpunkt, har det meniskliga samlifvet nu bakom sig de stora hufvudperioderna icke blott af 1) den »historielösa« urtiden af stamgemenskap (»Völkerschaftszeitalter«), utan ock hufvudsakligen de tre följande stora tidsåldrarne, dem S. benämner 2) den »feodala, ståndstatsliga och embetsstatsliga« 3) den »civitetiska«, »borgerskaps eller stadsstatliga« samt 4) den »landstatliga, territorialistiska«. Vår tid befinner sig i ett femte hufvudstadium 5) den moderna »folkligt storstatligt nationala« tidsåldern, och sträcker sig i begynnande ansatser äfven utöfver denna hän till ett i fantasien anadt, i drömmarne om verldsfreden förespegladt, sjette stadium af folklig utveckling och förbindelse.

Hela denna utveckling bibehåller under alla stadier enahanda riktning till ökad mångfald i enhet och enhet i mångfald. Det försiggår ett oupphörligt forskridande af delars och funktioners åtskiljande, »differentiering«, samt tillika deras förbindande till enhet, »integration«, af arbetsfördelning och arbetsförening, ordet arbete taget i aldra vidsträcktaste, icke blott i dess ekonomiska mening.

»Ethiskt är väl vår tids grunddrag detsamma som det alltid och redan i urtiden varit: å ena sidan, objektivt, upprätthållande och fullkomnande af folksamhället och samtliga dess medlemmar, å andra sidan, subjektivt, den enskildes lyckliggörande genom samhälligheten och i dess tjänst, i arbetet för sjelfuppehållet och lefnadskallets uppfyllande.« Men det särskilda vida rikare, mångsidigare, intensivare innehållet af vår tids sträfvan mot fullkomning är dock väsentligen annat än de förutgångna tidsåldrarnes. Detta innehåll består just uti fullkomnandet af författning, organisation, rätts och sedebildning för en »samfäldt folklig, national gemenskap, samt i förberedelsen till en högre international författningsbildning, organisation och kultur».

Likaså är vår tid likasom hvarje föregående resultatet af ett genom andlig kraft bestämdt lif, men den »ideala och den praktiskt tekniska anden i vår tidsålder är dock ojemförligt rikare, mångfaldigare och mer egenomlig än i någon föregående«.

Vår tids beskaffenhet är vidare, också den, en verkan af den all folkutveckling genomgående och uppbärande naturligt tuktande »kampen för tilvaron«, slutföljden af egendomligt »socialt urval«. Men vår tids sociala urval artar sig dock åter annorlunda än föregående tidsåldrars. »Det är väl icke ännu fritt från brutalitet, våldsamhet och list, men det företer beträffande sociala stridskrafter, tillpassning, stridssätt, stridens afgörande och verkningar ett ofantligt framsteg i äkta menskligt, fredligt förande af kampen«.

Genom sådan kamp förmedlas och deraf betingas utvecklingen äfven i samhällets verld. Men den gestaltar

sig helt annorlunda der än i den organiska skapelsen. Icke så att urvalet må betraktas såsom sjelfva orsaken till framsteg eller tillbakasteg, Denna orsak ligger bortom mensklig undersökning. Urvalet bildar blott den oundgängliga ordningen för utvecklingsföreteelserna, det är deras utvecklingsapparat. Denna apparat är dock sjelf underkastad fortbildning och gestaltar sig egendomligt efter hvarje tidsålder.

Den sociala utvecklingen, likasom framstegen i den organiska skapelsen, försiggår på grundvalen af oupphörliga ändringar, tillpassning och ärftligt fortplantande i följd af den större styrkans afgörande inverkan, men människornas kamp sinsemellan och med den yttre naturen företer dock helt egendomliga »subjekt, ordningar, intressen, föremål, stridsmedel, tillpassnings- och ärftlighetsformer samt arter och följder af kampen.«

Den sociala tillvarokampens vapen äro icke blott människors egna, personliga, andliga och lekamliga, under sammanlefnaden allt mer utvecklade krafter, utan hon väpnar sig ock med sakförnödenheter, med förmögenhet, under en af olikhet i det ena eller det andra framkallad »spänning« mellan skilda samhällsklasser.

Striden föres icke blott mot den yttre naturen under utveckling af allt mer storartade medel till dennas tvingande att tjena mensklige mål, utan också mot likar, emot inre och yttre fiender; visserligen icke allenast med våld och list, fastmera med andra, ett högre samband frambringande medel. «Ojemförligt rika äro och städse högre, väldigare blifva formerna för personers och förmögenhetsdelars ordnande till sociala stridskrafter.

Redan stammen, horden, är väsentligt äfverlägsen den djuriska hjorden. Men under efterhand fortskridande sökande efter medlen för större kraft frambringas jemte stegring af de individuella krafterna en städse stigande mångfald af sociala makt- och subjektformer. Det sociala urvalet syftar städse till att på hvarje punkt bringa de verksammaste medlen till utveckling. Den starkaste segrar. För olika uppgifter visa sig än individer, än privata föreningar, än publika organisationer såsom starkast. Jemte hvarann måste därför olika subjektformer komma till användning, hvar och en der den är dugligast. »Den största samfälda lifskraft uppnår ett folk icke genom uppsugande af alla sina krafter i en enhetlig statsmakt, utan genom ändamålsenligt förbindande dermed af individuala, privata sjelfstyrelseorganisationer, hvar på området för dess specifikt största verkningsstyrka.»

Äfven det sociala urvalet försiggår, som sagdt, genom de elementära medlen af variation, tillpassning, ärftligt öfverförande. Men de gestalta sig annorlunda. Variationen blir alltmer en om målet medveten ändring. Tillpassningen ordnar sig allt mer såsom enskild och samhällig bildning, uppfostran, skolad öfning, såsom ordnad tillägnande af en allt verksammare och rikhaltigare teknik. Och vid ärftligheten framstå alldeles egendomliga företeelser, som följa af ett städse längre utsträckt utvecklingsförlopp. Också socialt är den kroppsliga fortplantningen ett viktigt medel, men långt ifrån det enda. Dertill sluter sig så väl förmögenhets arf, som äfven, icke minst, öfverförandet af föregående tidens hela bildningsskatt till de efterföljande. Äfven ärftlighetsprocessen höjer sig i den sociala världen

till en kollektiv aktion: hela samhället tar del i det rationellt beherrskningsbara ärftlighetsförfarandet, i ändamål att möjligast största antal må erhålla bättre andlig tilpassning. Arfvet blir af mer andlig art och rikare innehåll. Just derföre har också inom samhällsverlden i den naturvetenskapliga selektionsläran såkallade »progressiva» ärftligheten, nytillpassningen, försteg framför den konservativa, endast bevarande ärftligheten. Propagandan för det nya vinner i makt gentemot blotta vidmakthållandet af det gamla, en omständighet, som åter har sin väsentliga andel i den menskligt sociala utvecklingens snabbare förlopp.

»Stridssättet framdrifver i det sociala urvalet öfverhufvud helt andra företeelser än som förekomma i det naturliga urvalet; och dessa företeelser antaga vidare med hvarje högre tidsålder en särskild, städse mer storartad, den fortskridande utvecklingen mer gynnsam gestaltning.» Visserligen fortfar sjelfva striden. Utan stark strid fortgår icke ens lifvet i staten, fridens väktare. I sjelfva verket är intet lif mer fullt af kamp, än det politiska lifvet, »och så upprördt af kamp som i vår demokratiska tidsålder var statens lif uti ingen föregående. Denna vår tid är just derför, att sådan strid naturligt tuktar till framsteg, också vorden den snabbast fortskridande.» Men under det att det visserligen ännu är långt ifrån att kamp med våldets och listens vapen är utesluten, så undantränges likväl allt mer den brutala våldsstriden, och vinner fredlig kamp utan våld öfvervigt, en kamp under täflan, som afgöres genom tredje mans urval och dom samt under sträfvan efter fredlig öfverenskommelse och fördrag.

Egendomliga för det sociala urvalet äro ock stri-

dens driffjedrar. Den tändes icke blott af driften till de sinnliga behofvens fyllande; också ideala interessen väcka kampen. I allt större mått kämpas det för lefnadsstälningens företräde, om ära, rykte och välde, för öfvertygelsers genomförande.

Faktorerna för stridens utgång ställa sig också egendomligt. Väl är det alltjemnt »öfvermakten och intet annat än öfvermakt« som ger seger, men icke endast våldets makt, utan fastmer sådan allt mindre, om också denna »i sista instans förblir den militäriskt mekaniska »ultima ratio regum«, som tvingar till kampens förande utan våld«.

Icke mindre egendomligt ställa sig kampens följder. Än kan stridens utgång blifva oafgjord, i hvilket fall detta föranleder de kämpande, antingen till bättre rustande för dess återupptagande eller till slutligt fredsfördrag, än medför den å ena sidan seger, å den andra nederlag. Äfven sådan utgång bidrager negativt eller positivt till utveckling, fortskridande, om det odugliga går under, tillfälligtvis tillbakagående, om det bättre underkastas lotten »væ victis«. Ju längre tillbaka samhällsutvecklingen stått, i desto vidsträcktare grad har tillintetgörelse varit denna lott. Man jemföre t. ex. de ursprungliga samhällena med de moderna, nutidens straffrätt med äldre rätt. En annan följd af befaradt eller inträffadt nederlag är den besegrades undanvikande till annan lefnadsort eller annat lefnadskall. En tredje art af social stridsverknig är afvikande tillpassning, af nationalekonomen kallad arbetsdelning, af zoologen »divergent« tillpassning. På sådan beror all högre samhällsutveckling. Till divergensen kommer vid det sociala urvalet, och endast vid detta, städse mer

konvergens af tusentals skilda tillpassningar eller arbetssamverkan. Denna inbördes gagnande konvergens tilltar med hvarje högre utvecklingsstadium. Den kan vara så väl ofri, som fri.

Den ofria konvergensen upkommer enkannerligen i följd af våldförande eller öfverlistande strid. Af krigen mellan urfolken framgick massvis ofri arbetsfördelning. Krigsfångar, som förut dödades, blefvo slafvar, hela folk nedtrycktes till tjenande klasser o. s. v. Såsom ett nödvändigt mellanstadium mellan djurisk tillintetgörelsekamp och fri arbetsfördelning har äfven den ofria tillpassningen sin stora betydelse. »Den är i vidsträckt måtto samhällsbildande, den sammanhåller, om också med tvångsmakt, samhällselementer, som eljest skulle skiljas åt, den för-tätar befolkningen under utbildning af åtskilnader i arbetsduglighet, den skapar fast samband, räddar underkufvade från tillintetgörelse och försäkrar de herrskande om de första fria inkomstöfverskotten till bildande af styrelse, förvaltning och krigsmakt, till uppfostran och religionskult, likasom till lifvets förljufvande genom skön konst.«

Denna ofria tillpassning har i vår tid väl icke alldeles försvunnit (t. ex. kolonialbeherrskning af kulturfolk), men den är dock väsentligt trängd tillbaka. På de högre stadierna af den sociala världsskapelsen framgår ur den fria divergensen en vida rikare och ädlare samhällsbildning genom fria aftal och fri täflan. Det fria aftalet hvilar just på grunden af ömsesidigt gagn genom tillpassningen; och den fria täflan, i hvilken tredje person afgör mellan de stridande, visar sig desto mer fruktbringande, ju mer de privata eller publika skiljomenne träffa sitt afgörande efter det verkliga sanna

värdet hos de täflande, deras prestationer och produkter. Äfven der täflingskampen ändas utan enderas nederlag, föranleder den likväl på alla håll en sträfvan efter utveckling af det starkaste och bästa. Alldeles tvingande blir denna verkning vid enderas nederlag. När den duglige ensam behåller fältet, men den mindre duglige får vika, fullkomna sig och göra sig gagnelig på annat håll, der han kan segra, måste ett maximum af kollektiv kraft uppnås. Emedan detta endast kan vinnas under fri tillpassning, måste sådan frihet med nödvändighet göra sig gällande; och ju ädlare det intresse är, hvarom kampen står, ju mindre den gäller ensamt materiela fördelar, utan det kämpas om höga idéer och ideela mål, destomer framtuktas samhällsandan till högre fullkomning.»

»Det sociala urvalets lag måste sålunda nödvändigt föra derhän:

att i det enskilda de relativt bästa tillpassningarne så väl blifva framkallade som också förda till herravälde, utbredning och ärfeligt öfverförande, medan deremot de relativt sämsta, urartningar och för utvecklingen fremmande bildningar, förintas, utstötas eller tvingas till förbättring;

samt att i det hela ett vexande mått af andlig och materiel kraft hopas för det samhälliga förändet af den menckliga tillvarokampen och dess städse mångfaldigare leddelning under allt innerligare samband mellan de personliga arbetskrafterna så väl som i deras materiela utrustning, d. ä. att städse mera uppstår af samhällsbildning, borgerlig gemenskap, Civilisation.»

I öfverensstämmelse med denna lag stå också vår tids karakteristiska grunddrag: »De äro: Bildande af

alltjemt starkare samlad kraft genom allians- eller föreningsväsen, utveckling af städse vidare utsträckt gemenskap af offentlig och enskild art, utbredande och inre förstärkande af statsliga, kommunala, korporationsmessiga maktredskap under samtidigt fortgående högre individualisering af alla enskilda krafter; frihet i solidaritet och solidaritet under all individuell frihet; jemnare fördelning af luft och ljus för alla i den sociala tillvarokampen: genom bildningens allmänna utbredning, genom tillbakaträngande af den enskilda besittningens öfvermakt, genom utsträckande af offentlig förmögenhetsverksamhet för allmänna ändamål; förallmänligande af deltagande i statslifvet; tilltagande försäkrings- och kreditgemensamhet af enskild och numer äfven af offentlig art; fortgång i internationalt gemensamt tillvaratagande af ideela och materiella intressen; upphäfvandet af all rätt, som i tillvarokampen gynnar den ene eller genom undantagslag tillbakahåller den andre; allt detta och dermed beslätade företeelser äro uttryck för väldiga förbättringar i förandet af den sociala striden för tillvaron. Dessa företeelser tillhöra vår tid i aldrig tillförene uppnådd höjd och utsträckning. Derföre är den en tid af fortgång och lofvar att förblifva det.«

Vår tid är derföre på alla områden af folkets och folkens lif stadd i en väldig ombildning af de traditionella rättsordningarne, sederna och bruken. Särskildt alla socialpolitiska tidsfrågor äro frågor om genomgripande ombildning af den herrskande rätten. För att fullt förstå detta, måste man lära känna och uppskatta »rättens och sedens grundfunktion för helheten af alla det sociala urvalets företeelser.«

Med saknad måste vi dock afstå från ett fullständi-

gare återgifvande af förf:s tankedigra undersökning af grunderna för moralens och rättens bildning, utbredning och utveckling. En framställning deraf här blefve allt för stympad och kunde ej göra förf. full rättvisa, helst vi icke i allt kunna dela hans uppfatning. Vi måste inskränka oss till ytterst kortfattadt återgifvande af de allmännaste grunddragen och af hufvudresultatet. Detta är: att rätt och sed väl ej kunna sägas hafva sin yttersta grund i socialt urval. Men att detta dock för dem utgör den oundgängliga utvecklingsapparaten. De måste betraktas såsom kraftburna, såsom lefvande makter; blott genom kamp kunna rätt och sed komma till gällande kraft, under inskränkning af enskildes egenmäktighet, men utveckling af deras högsta och bästa krafter. Äfven deras fullkomnande ett af återfallen, — hvilka äfven få sin teoretiska belysning — endast afbrutet fortskridande kan också lätt förklaras ur den allmänna sociala utvecklingslagen. Enligt denna äro bildningen af rätt och sed naturliga och nödvändiga resultat af urvalet. Tillvarokampen verkar nödvändigt, att »de samhällsväsen behålla sitt lif, hvilka genom rätt och sed åt sina sträfvanden inåt och utåt gifva den mest och hastigast fullkomnande organisation och derigenom uppnå maximum af alla samhällskroppens lifsmöjlighet betingande krafter.« Härigenom kommer, väl långsamt, men säkert, en alltmera fullkomnad rätts- och sedelag till gällande kraft. »Erfarenheten undervisar om värdet af de utvecklingshistoriskt mest ändamålsenliga, andlig och fysisk makt mest framalstrande rätts- och sedebestämmelser«. I arbetet härför tager den rättsliga och sedliga idealismen en allt mer framskjuten andel. Sjelfuppehållsens bevarande kräfver ett städse större mått af kraft-

utveckling. Denna uppnås endast, »om rätt och sed alltmer förädlas, om de mer än tillförne understödja krafternas högre utbildning och mäktigare förening, om de gynna den tidsmessiga ombildningen och styrkandet af all från det förflutna öfverförd besittning, om de i det enskilda förstärka eggelserna till vidare framåt-drifvande täflingskamp, om de från afgörande inflytande på tillvarokampen utesjuta förstörande och förbittrande egenmakt, gifva framgång åt den dugtigare, men äfven åt den svagaste ansatser och medel till lifsuppehållande tillpassning. Under den utväljande tillvarokampen framvexa sålunda rätt och sed med nödvändighet, enär de sjelfva bilda en väsentlig bestånddel af den kollektiva sjelfuppehållsens styrka!«

Förf. vänder sig ock mot påståendet att antagandet af »naturligt« tuktoval på den moraliska utvecklingens område skulle innebära ett förnekande af en »moralisk verldsordning«. Det negativa urvalet eller utmönstrandet af allt dåligt och olämpligt och det positiva urvalet eller antagandet af allt det bättre är dock, säger han, »det enda empiriskt utforskliga området för en moralisk verldsdom«. Den bakom och genom det sociala urvalet verkande kraften ligger bortom gränsen för all empirisk kunskap, utöfver vetjandets område, inom tron s, hvilken blott i en af sina sidor är grundad i erfarenheten. Att den sociala utvecklingsläran icke kan ge några metafysiska förklaringar, är dock en lott, som hon delar med all sträng erfarenhetsvetenskap. Visst är sannt, att det sociala urvalet ingalunda i rätt och sed undertrycker allt ondt, utan tvärtom kan öfvergående gifva detta sednare tillfällig öfvermakt. Men i sista hand blir dock verkningen af det sociala urvalet »utbild-

ning af det civiliserade samhället såsom den starkast lifskraftiga kollektivkraften, en kraft som icke kan komma till stånd, icke forbestå, icke uppehålla sig utan framkallande af alla de vilkor, som gälla såsom väsentliga beståndsdelar af den moraliska verldsordningen.« Med afseende på sin genetiska tillkomst vinna dessa vilkor sin förklaring just genom den selektionistiskt belysta moralläran. Denna sednare förnekar icke, utan fastmer förklarar den moraliska fullkomningen. Till och med religiositeten får i den sociala urvalsprocessen sin utveckling och fortskridande luttring; ty erfarenheten å ena sidan af allt lidande, jämmer och elände, hvilket alltid häftat vid och alltid skall häfta vid jordelivets strider, å andra sidan erfarenheten om det relativa fullkomnande, hvilket framgår ur det sociala urvalsarbetet, har sannolikt ej ringa bidragit till att i människans andliga natur väcka och rena religionskänslans tvenne poler frälsningsbehovet och sträfvan efter fullkomlighet, gudsfuktan och salighetshopp. Utan menniskohjertats erfarenheter i det sociala urvalet vore religiositetens factum näppeligen förkarligt till sin empiriska sida.«

Under samma synpunkt inordnas ock vår tids frihets och likhetssträfvan: »dess sträfvan efter städse mera frihet och enkannerligen städse mer likhet för allt större antal, efter allmän rättfärdighet och broderlighet, efter på en gång full sjelfständighet och full solidaritet.«

»Ju friare enhvar förmår utveckla sin särskilda kraft i den motsvarande uppgifter i samhällighetens tjänst och tillika till egen fördel, ju mera likställdt han har befogenhet att efter måttet af sin kraft öfverallt täfla

med, ju rättvisare en hvar efter sina särskilda krafter och behof får det honom tillkommande, ju broderligare en hvar tillika tjenar den andre och hänger sig åt det hela, under det han sörjer för sig, ju sjelfständigare en hvar i sitt kall står under fruktbringande solidariska förbindelser med likar, desto högre utveckling är möjlig för hela folksamhället och alla dess största och minsta lemmar. Och omvänt, ju högre den verkliga utvecklingen hinner, desto mer erfordras och möjliggöres frihet och likhet, rättvisa och broderlighet, oafhängighet och solidaritet». Visserligen får i vår tidsålder friheten icke betyda en alla andra störande og hämmande individualism och atomism, lika litet som likheten må bestå i ett innehållslöst »icke mer« eller »icke annorlunda« än andra. Ej heller må de betraktas såsom principer, såsom »trossatser af verldsligt innehåll«, utan såsom »praktiska fordringar vid en mer fullkomnad tillvarokamp, såsom nödvändigt historiskt resultat, såsom uttryck för det sociala urvalets framtvingande af alla krafter och alla bästa krafter frigörelse.«

II.

Nutidens författningsfrågor.

Naturligen söker S. lösa äfven författningsfrågorna på den sociala utvecklingslagens grund. Den nyaste tidens stat befinner sig, såsom förut är nämnt, enligt hans uppfattning på det femte hufvudsakliga författ-

ningsstadiet, hvilket, ehuru ännu på långt när icke bragt till fullbordan, dock i vissa kristallisationer förberedar ett sjette kommande.

»På detta stadiums höjdpunkt framstår statsväsendet såsom den organiskt leddelade sammanfattningen af regering, lagstiftning och förvaltning af alla till ett storfolk eller folkhelt hörande landsbefolkningar liksom i deras kommunala och yrkesmessiga korporationsbildningar«. Dertill har det framdrifvits och framdrifves af samtliga de orsaker, som framkallade genombrytandet af det föregående »landsstatliga« författningsstadiet: national litteratur, storslöjd, väldig utsträckning af handel och företagskapital, militärmaktens utbildning, de jättestora framstegen i förbindelsemedlen. Fullt utbildad är dock den nyaste staten ingenstädes, och efter en och samma typ blir den det näppeligen någorstädes. I sin konstruktion upptager den motbilder till samtliga föregående författningsstadier. Ehuru visserligen statens territoriala utsträckning står i nära samband med dess utvecklingshöjd, så till vida som högre författningsstadier dels hafva till förutsättning dels till verkan statsområdets större utsträckning och fastare indelning, må dessa dock så mycket mindre förblandas, som satsen icke kan omvändas, utan låg författningsutveckling kan förekomma äfven vid den största utsträckning af det territoriala statsområdet.

Författningens demokratisering är ett nödvändigt grunddrag i nutidens utveckling. »Intet tvifvel derom,« menar S., »framtiden tillhör demokrati, i den gamla världen, likasom i den nya världens åkerbrukskolonier! Denna vår tids utveckling till demokrati i statslivet, likasom i alla öfriga områden af samhällslivet,

är oemotståndlig och fortgår utan uppehåll. Man måste i dess innersta förstå detta kraf för att icke blott icke nödgas frukta dess genomförande utan helsa det välkommet.* Högre bildningsstadium kräfver fullare frigörelse och utbildning af folkets alla krafter, och ju mer de blifva fria, desto högre bildning blir möjlig. På det högsta hittills uppnådda bildningsstadiet — och ingen föregående tid har i politik och kultur uppnått så hög ståndpunkt — måste därför demokratierna allt mer komma till genombrott. Den tilltagande demokratiseringen är alltså intet ondt och ger ej anledning till berättigade farhågor. Men »visserligen under den förutsättning, att demokratierna är författningsmessigt riktigt ordnad, så att på grundvalen af allmänt deltagande i statslivet den demokratiska författningsbyggnaden uppföres på sådant sätt, att icke allt öfverlemnas åt massornas lidelser och begär, utan ledningen för och genom folket kommer i handen på dess personligen mest betydande män. Den stora ännu olösta uppgiften är just den att genom motsvarande utbildning af folkrepresentationens författning åstadkomma, att denna förutsättning verkligen må förefinnas.»

Som man lätt finner, är S.'s demokratiska ideal tempererad af en ganska aristokratisk tillsats, blott ej börsaristokratisk. Under den gifna förutsättningen torde ock få vilja motsätta sig hans åsigt. Men frågan blir, om detta mål vinnes på den väg, som nutidsfolken nu vandra, under införande i första hand af massornas makt i afvaktan på en sednare organisation, som skall leda dess naturliga följderna i annan riktning, om ej den nu styrda kursen skall gifva makten i deras hand, som ej äro vuxna dess vård, och om ej på denna väg

just landets mest framstående, mest sjelfständiga män måste allt mer varda från deltagande i folkförsamlingarne uteslutna och deras plats intagen af folk-smickrande medelmåttor — eller värre!

Det sätt, hvarpå S. tänker sig frågan löst, är utbildande och införande i representationen af kommunala yrkesmesmessiga korporationers inflytande jämte den allmänna rösträtten. Innan han öfvergår härtill, framställer han i förbigående grunderna, hvarföre demokratiens seger icke är liktydig med den allmänna, än mindre den plötsliga republikaniseringen. Den ärftliga konstitutionela monarkien finner han tvärtom för många folk (såsom Tyskland, Österrike, Italien m. fl.) åtminstone för beräknelig framtid förtjena det mest afgjorda företräde äfven i och just i en demokratisk tidsålder.

I staten framstår folket såsom med vilja och makt begåfvad enhet. Nödvändigheten af någon folkrepresentation framgår deraf, att statens uppgifter icke kunna tilfredsställande lösas ensamt genom ett regeringsmaskineri. På alla författningsstadier fordras — och framkomma verkligen fastän på ganska olika gestaltade sätt — någon mot- och medverkan af alla sjelfständiga delar af folket, af alla sociala grupper och leddelar. Äfven statslifvet kan icke förlöpa såsom rörelsen af en ren mekanism. Det måste på ett lefvande sätt framvexa ur kampen mellan intressen och ideer hos alla beståndsdelar af folksamhälligheten. Det är folkrepresentationen, som bildar den egentliga valplatsen för det politiska socialurvalet. Der skall det politiska afgörandet träffas: alltid genom mindretalets underordnande under flertalet, huru än rösterna räknas. Re-

presentationens uppgift är väl till sitt väsen en och samma, nämligen folkets så förmedlade deltagande i statslifvet efter hela fullheten af dess intressen, önskingar och känslor. Men detta deltagande rör sig dock i två grundriktningar: å ena sidan representation gentemot regeringen, å den andra representationen i samarbete med denna för lösningen af de statsliga uppgifterna. Af denna grundfunktion följa fyra hufvudfordringar på en god folkrepresentation: fullständighet, proportionalitet, oafhängighet, saklig duglighet. Alla folkets beståndsdelar måste medelbart eller omedelbart vara representerade, och de böra vara det i lämpligt förhållande. Sin pligt — ingalunda blott rätt! — förmår det endast fylla, om representationen har nödig oafhängighet och den innesluter de för fyllande af dess uppgifter erforderliga förståndets, karakterens och känslans egenskaper.

Den ställning, S. intager i frågan om allmän rösträtt, är den för honom karakteristiska: han är grundligt frisinnad, men vänder sina vapen mot flera håll.

Å ena sidan leder honom hans doktrin och hans hela riktning till att synnerligen varmt taga denna rätt i försvar. Han ser i den allmänna rösträtten »det hufvudsakliga för den moderna statsutvecklingen äkta karakteristiska framsteget» och hufvudvilkoret för vidare framsteg, det medel, hvarigenom folkets alla krafter kunna dragas med och uppfostras till samverkan för nationens liffsintressen. I konsekvens härmed påyrkar han äfven den allmänna rösträttens utsträckning också till kommunalrepresentationen och andra områden af det offentliga lifvet. Denna rätt har sin grund i »den

nutida och ensamt den nutida folkgemenskapens innersta väsen; den nyaste tidens hela skaplynne har gjort den möjlig och nödvändig; stående i samband med hela den nutida samhällsutvecklingen betecknar också denna dess författningsspolitiska produkt ett stort framsteg, så snart den får sig vidfogad naturenlig motvigt. Det moderna samhället har beröfvat en massa äfven af vuxne män deras förut befintliga fasta samband med andra, genom hvilka de förr varit medelbarligen representerade. Derföre är desse mäns omedelbara representation vorden nödvändig, och detta är en af grundförutsättningarne för denna rösträtt. Vidare äro de stora massorna sedligt och andligt bättre i stånd att träffa dugliga val. De äro ock, såsom arbetareklassens röstningar visa, tillräckligt oafhängiga för sjelfrepresentation. De hafva sedlig kraft att vid väljandet hafva tanke icke blott på sig och sitt, utan ock på tredje man och på det hela, och att förena sig till samfälda stora impulser för hvarje stor folkangelägenhet, således till att betrygga lyftningen af enhetlig folkande, genom allas omedelbara deltagande. Medlemmarna af denna massa äro väl individuelt mer olikartade, än medborgarne i förflutna tidens samhällen det varit; men just emedan hvarje väljare har sitt särskilda skaplynne och en hvar fattar de allmänna intressen på sitt egendomliga vis, sålunda just på grund af de enskildes olikhet, är det genom den allmänna valrätten konstituerade deltagandet af alla till deltagande i statslifvet nödvändigt, på det att verkligen allt som lefver hos folket må i representationen kunna göra sig gällande. S. förmenar också, att, under förutsättning af valrättens nödiga motvigt, massorna ingalunda äro otillgängliga för

ledning af nationens mer framstående elementer, och att sålunda dessas, af proportionalitetens grundsats betingade större betydelse i representationen visst icke är utesluten.

Å andra sidan godkänner S. för ingen del rösträttens grundande på den s. k. principen af allas likhet eller dess deraf följande utsträckning till alla, som »hafva et menskligt anlete«. Han framlägger ganska starka skäl, hvarför den icke ens bör tilldelas qvinnan. »Den allmänna rösträttens sak vore grundligt förlorad, om den måste stöda sig på grunden af allas likhet. Individerna äro i dag icke blott icke lika, utan mera olikartade och mer sjelfständigt utvecklade än någonsin tillföre, och de skola under fortskridande bildningsutveckling, hvilken är likbetydande med stigande differentiering, blifva det allt mera.« Och vidare framhåller S., huru som den allmänna rösträtten »skall föra till den grofvaste disproportion i representationen, om massorna utöfva den ensidigt för sina intressen och fördomar«, hvilket bekräftas af erfarenheten, som visar, att »den hvarje motvigt saknande allmänna rösträtten icke blott öfvergående, utan fortfarande i allt högre grad framkallar det obildade flertalets öfvermakt«, och att densamma ofelbart leder till uteslutande eller på kompromisser beroende herravälde af enskilda klasser, stånd, konfessioner.« — »Ensam för sig lider denna rätt under sin saknad af motvigt, emedan den blott är anlagd på ofullständigt representerande af en sida hos folket, nämligen blott på individernas representation. Den förer, blott i en nyare form, lika fullt till korrupcion som censussystemet. De intressen, som genom massflertalets välde blifva orepresenterade, rent

af tvingas att genom bedrägliga medel och massornas smickrande m. m. göra sig tillgodo deras rösträtt och att genom politiska konstgrepp, genom folktalare, genom »repdragare«, genom samvetslösa organer i dagspressen, genom de andlige, vinna ett mer än tillbörligt, ett mycket ensidigt inflytande. Man har betecknat den Ryska författningen såsom en endas absolutism, inskränkt genom lönmord; den rena demokratien under inverkan af ensidig representation blott medelst allmän rösträtt blir oundvikligt massornas despoti, inskränkt genom lögn och smicker af den fördummade millionhöfdade suveränen, äfvenväl genom dess bestickande med pengar eller in natura, med »fritt öl och fri korf.« Härtill lägges, att »den Tyska Riksdagen efter hvart nyval visar sig ständigt fattigare på förmågor, att blott de sociala makter, som hafva ett särskildt inflytande på folkmassorna: arbetareledare, andlige bondekungar, antisemitiske skrikhalsar och »krakelare« städse vinna större insteg under allt extremare hållning; att socialdemokratism, ultramontanism, agrarism och antisemitism vid allmän rösträtt blifva och måste blifva allt starkare, att bildningen af ofruktbara, regeringsodugliga koalitioner af parlamentspartier, hvilka blott i negationer äro eniga, städse mer försvårar regerandet; samt att de aldra viktigaste folkintressen finna alls ingen eller endast tillfällig och otillfredsställande representation.« Derjemte påpekas, att äfven utom Tyskland klagas öfver tilltagande medelmåttighet hos kandidater och representanter: »i Frankrike som i England, för att icke tala om Nordamerikas förenta stater under herraväldet af yrkesmessiga politiker, embetsjägare och advokater«. Ja, S. finner det icke omöjligt, att »ur det ensidiga

massherraväldet skall utgå det förfall, som skulle bestå i patologiskt sjuklig tillbakagång till andra stadiets författningstillstånd (knekt- och skrifvarevälde) eller till och med till första stadiets (pöbelvälde)!

Mot en sådan anhängare och försvarare af allmän rösträtt kan icke mycket invändas, aldraminst af författaren till denna anmälan, som i en äldre uppsats¹⁾, under samma hufvudvilkor af vederbörlig representativ organisation, som också Schäffle uppställt, till fullo erkänt den allmänna rösträttens utsträckning så långt som möjligt. Dervid betonades likväl tillika, att allmän rösträtt icke nödvändigt behöfver vara allmänt lika rösträtt, samt att i sjelfva verket en gradering af röstskalan i många fall kan vara lämplig och stå i noggrannare öfverensstämmelse med folkets verkliga lifsförhållanden, på samma gång som en sådan graderings genomförande på bestående grund blir lättare, i samma mån som de representativa funktionerna med afseende på olika verkningskretsar mera åtskiljas. Hurusomhelst »blir den allmänna rösträttens resultat — förutsatt att folket hunnit det utvecklingsstadium, att det kan bruka denna väldiga häfstång för utveckling — hufvudsakligen beroende deraf, huru den representativa organisationen i öfrigt är utvecklad och hvilka garantier den lemnar emot rösträttens missbruk och för dess rätta bruk«. Härutinnan borde en hvar kunna instämma med Schäffle. För vår del hafva vi i anförda uppsats sökt ge skäl för den åsigt, att fyl-

¹⁾ Statsverksamhetens stegring och det representativa styrelsesättet, införd i »Smaaskrifter, tilegnede A. F. Krieger den 4. Oktober 1887 af Nordiske Forfattere«. Kjøbenhavn 1887.

landet af nutidens kraf så i detta som i andra representationsfrågor — t. ex. i afseende på parlamentarism m. m. — lämpligen endast kan genomföras under fördelning af representationens uppgifter på ett flertal särskilda afdelningar af representationen, en hvar af dem utsedd och sammansatt i den för dess värfs bästa uppfyllande mest lämpade ordning. Detta hindrar naturligtvis icke, fastmer förutsätter det, att hos en enda af dessa afdelningar måste koncentreras den till alla sig sträckande finansiella hufvudfunktionen. Men visserligen måste denna representationsafdelning sammansättas med afseende härpå och under medverkan af samtliga öfriga afdelningar¹⁾.

I hufvudsak står äfven det sätt, hvarpå S. vill vinna bättre representativ organisation, icke på särdeles skiljaktig grund. Han vill nämligen uppnå jemvigt emot och komplettering af den allmänna rösträlten genom att — vare sig representationen fördelas på flera kamrar eller icke — i densamma införa representanter, icke blott för de kommunala sjelfstyrelsekretsarne, utan ock för andra korporationer, bildade efter yrkeskall (kyrka, universitet, skola, jordbruk, industri, handel o. s. v.). Han visar, hurusom representationen härigenom obestriddligen skulle väsentligt vinna i fullständighet, proportionalitet, sjelfständighet och duglighet. En sann »folkkammare« är, säger han, »verkligen icke att finna i en blott massflertalskammare«. Tillika tager han sitt förslag i försvar emot åtskilliga framkomna eller förut-

¹⁾ Skulle den i Tyska kejsarens trontal nyligen förebådade, just af Schöffle föreslagna organisationen af jordbrukskamrar komma till stånd och vinna efterföljd, vore dermed ett nytt steg taget i den af mig förordade riktningen.

sedda invändingar. Först den, att det nya slaget representanter skulle vara »nya privilegierade«, hvilket han vederlägger med hänvisning dertill, att tillträde till de väljande korporationerna ju står en hvar öppet, allt efter hans lifskall och duglighet. Vidare den dermed närstående invändningen, att förslaget innebure en återgång till en ståndsförfattning. De väljande korporationerna hvarken kunna eller böra vara socialt ståndsmessigt afsöndrade. Intet hindrar deras byggande på fullt demokratisk grund, så snart man blott ej delar den grundfalska åsigten, att »folket blott är en massa af lika eller åtminstone likberättigade individer.« Lika så den gensagan, att »folket dock är något mer än den »rena« demokratiens individmassa samt kommunala och yrkesmessiga korporationer tillhopa, utan tillika ett oöfverskådligt helt af fria förbindelser af mångfaldiga slag, hvilka då också borde få sitt representativa inflytande! Ja visserligen! Men politiskt blifva äfven dessa fria förbindelsers intressen fullt tillvaratagna på det föreslagna sättet. Ytterligare hvarför man icke kan nöjas med antingen endast representation genom allmän rösträtt eller endast genom korporativ rösträtt? Den allmänna rösträtten är i nutiden nödig, emedan individualiteten vida skarpare och mångsidigare utpreglats och individerna icke så som förr uppgå i de särskilda kretsar, de tillhöra, emedan individerna förete »olikartade korspunkter och bärare af olika folkets angelägenheter, med andra ord emedan de äro olika, icke emedan de äro lika«. Men ej heller kan ensamt de kommunala och yrkesmessiga intressernas representation medelbart genom allas rösträtt göra tillfyllest. Detta vederlägges af daglig erfarenhet, och det ligger

äfvén i sakens natur. Karakteristiskt nog upptages äfvén den invändningen, att efter genomförandet af en socialistisk organisation all klasskillnad skulle försvinna, hvadan allmän rösträtt då borde göra tillfyllest. Häremot påvisas, att just i en socialistisk folkhushållning all statens organisation måste blifva korporationsmessig eller kommunal, samt att ett socialistiskt ordnadtt samhälle alltså aldraminst kunde umbära en derpå stödd representativ organisation, så vida ej allt skulle flyta i sär uti fortfarande anarki. För öfrigt stode just en delvis korporativ representation af alla samhälliga bildningskretsar såsom ett öfverstigligt bålverk i vägen för socialdemokratiens storartade omstötrningsplaner. Till sist bemötes också farhågan, att det kommunala och yrkesmessiga lifvet skulle förvridas genom dess inryckande i den politiska hvirfveln. Emot detta framhålles dels, att på grund af det organiska sambandet emellan det hela och dess delar äfvén det kommunala och yrkesmessiga lifvet skulle vinna i lifskraft genom organiseradt samband med staten, dels ock, att visserligen icke korporationernas medlemmar skulle sätta deras närmare liggande intressen tillbaka för de mer aflägsna.

Allt detta må hufvudsakligen medgifvas, om ock en eller annan invändning kunde göras. Vi åtnöja oss med endast två anmärkningar. Den ena är den, att S. icke visat, ej heller lätteligen skall kunna visa, huru införandet af andra representanter i riksdagen jemte dem, som utsetts genom allmän rösträtt, hvilka enligt hans förslag fortfarande till antal och ställning skola hafva öfvervigten i representationen, skall kunna förändra och förbättra beskaffenheten af dessa sednare

och sätta valmännen i stånd att bättre begagna sin valrätt, bättre uppfylla sin valpligt. Snarare är att befara, det ett ytterligare nedgående i deras kvalitet skall inträda, i följd dels af den skarpare motsatsen emellan riksdagens båda hufvudbeståndsdelar, dels ock deraf, att de mera framstående klassernas och personernas redan nu allt för skönjbara benägenhet att undandraga sig massornas valkamp möjligen ytterligare skall tilltaga, när de säkrare på annan väg komma till deltagande, och kampen på den allmänna valrättens område möjligen är mera hopplös. Deremot om riksdagen efter frågornas olika art delades i hufvudgrupper, hvar för sig afgörande sina ärenden, skulle det åtminstone varda lättare för en hvar valman att bilda sig ett sjelfständigt omdöme om de föreslagne kandidaternas åsigt och duglighet samt möjligare för honom att icke blindt följa en partiledares fana, hvarjemte visserligen också rösträttens graderande efter valförmåga vore möjligare, alltså också bättre »proportionalitet» inom representationen vunnes.

Den andra anmärkningen är den, att om den allmänna rösträtten utan motvigt måste medföra sådane förderfliga verkningar, som S. skildrat, det måste betraktas minst sagdt såsom ett ytterligt vågadt experiment, ett »språng ut i mörkret», att, såsom S. gillar, göra början med den allmänna rösträtten och först derefter skapa dess motvигter. Är icke den omvända ordningen både nödvändig och naturlig? Det sednare därför, att den korporativa representationen har omedelbara anknytningspunkter i den föregående utvecklingen. Kan man vara berättigad att på lös förhoppning om

framtida motvigtter utsätta folklifvet för »pöbelvälde» och för den naturliga reaktionen deremot, »sabelvälde»? »Erst wägen, dann wagen!«

III.

Handelspolitiska och Agrarpolitiska hufvudfrågor.

Äfven i dessa frågor häfdar S. den honom karakteristiska ståndpunkten emellan eller kanske rättare öfver partierna, som just i dem nu så häftigt bryta sig emot hvarann.

»Icke blott blodigt med kulor och krut« — börjar han — »midt under folkens vapenfred, är fredlöshet i den internationala samfärdseln, är kriget med tariffernas skarpa vapen möjligt! Möjligt? Nej, tyvärr, i hög grad en verklighet.« »Handelsspärring och handelsfrihet, skyddstull och frihandel äro åter i första linien att betrakta och bedöma såsom företeelser af det sociala urvalet. Det önskvärda är visserligen möjligast största frihet i handelsförbindelserna, och denna frihet är berättigad, enär den gifver det högsta måttet af eggande täflingskamp mellan folken. Men hvarhelst och närhelst handelsfrihet hämmar enskilda folk i utveckling af vissa bestämda grenar af folkhushållningen eller finner dessa i särskilda svaghetsstillstånd, hvarhelst alltså täflan urartar till förqväfvande eller tillintetgörelse genom utlandets öfvermakt, der är också hvarje slags hämmande af konkurrensen berättigadt, ja, för uppehållande

och utveckling af det enskilda folket såsom kraftig lem i folkens gemenskap, till och med påkalladt. Och detta i lika hög grad såsom jordbruks-skydd och industri-skydd. Först samfärdselns hämmande framkallar, under nämnda två förutsättningar, sunda utvecklingsvilkor. Då måste existensmöjligheten af en nation sättas framför frihandeln. Skjortan sitter närmare än rocken. Den ekonomiska egenutvecklingen är grundvalen för världshushållningens högsta blomstring, för det mest fruktbringande tillgodogörandet af naturen genom menskligheten. Derföre är det rätt och pligt för hvarje folk at eftersträfva den på hvarje tid högsta grad af dess folkhushållnings egenutveckling. Sådan utveckling kan genom öfvermäktig utländsk konkurrens hindras och försvagas derigenom, att denna hindrar tillväxten af i vardande stadda förvärfsgrenar eller till nöd och undergång prisgifver sådane lemmar och grenar af den nationala hushållningen, hvilka befinnas i ett tillfälligt svaghetsstillstånd. Då visar sig den fria konkurrensen icke längre såsom välgörande eggelse, såsom framåtdrifvande sporre, utan såsom ekonomisk förintelse-, förträgnings-, undertryckningskamp af den öfverlägsne och fullvuxne gentemot den svagare och halfvuxne. Då är också skyddstull berättigad såsom medel till uppfostran och till styrkande, ända till dess att uppfostran blifvit fullbordad och svaghetsstillståndet öfvervunnet. Blott måste noga tillses, att dessa förutsättningar verkligen förefinnas och att tullskyddet icke hotar och tillintetgör den ena nationala näringsgrenen för att höja och rädda den andra.*

Förträffligare och mer pregnant kunna svårligen vare sig handelsfrihet eller tullskydd förklaras och

motiveras. Man kan blott anmärka, att skyddets nödvändiga förutsättningar lättare inträffa uti industrien än vid jordbruket, hvilket bland annat i jordräntan och i tillpassning af jordegendoms pris har ett slags fallskärm emot inträffande svårigheter.

Den granskning, Förf. derefter underkastar handelspolitiken, särskildt i Tyskland åren 1879 till 1891 (*gamla kursen*), är likaledes klar, öfverskådlig och af största intresse. Till fullo uppskattande orsakerna till denna politik — befintliga dels i de ekonomiska förhållandena, särskildt i spanmålsprisens fall och betrycket i jern- och textil-industri, dels i politiska förhållanden, deribland den allmänna rösträttens förstärkande af landtmännens makt, dels, icke minst, i finanspolitiska behof — blir dock resultatet af förf.s undersökning på det hela ingalunda gynnsamt i afseende på systemets verkningar. Detta förtjenar så mycket mer beaktande, som undersökningen öfverallt bär pregeln af största objektivitet och opartiskhet. Sålunda förnekar han för ingen del den stora faran af plötsliga prisfall å jordegendom och betonar varmt nödvändigheten att taga berättigad hänsyn till dem, som i beräkning på högre prisställning å produkterna öfvertagit egendom genom köp eller på arrende.

Resultatet af S.s undersökning om det protektionistiska systemets verkningar i Tyskland är hufvudsakligen följande:

Den landtliga storegömdomen har dervid jemförelsevis stått sig bäst. För det första har afkastning af skogsegendom sannolikt derigenom bevarats från starkare fall. En konstlad stegring af skogsräntan måste dock betraktas såsom en försäm-

ring af inkomstfördelningen i det hela och verkar till höjande af produktionskostnaden i all annan produktion, derunder äfven inbegripet de skog saknande mindre jordbrukens. Vidare hafva också egendomsprisen på det hela hållits uppe till och med vid den synnerligt höga ståndpunkt, de hunno under 60—70 talen. Likaså hafva längre tids arrenden — på arrendatorernas kostnad — uppehållits på en icke längre naturlig höjdpunkt, ehuru emot periodens slut något sjunkande kunnat märkas. Men vid närmare skärskådande visar sig likväl icke ens storbesittningen ha kommit på grön qvist. Oaktadt tullarne på det hela verkat höjande¹⁾, hafva de dock icke förmått hindra spanmålsprisens fall. Skyddet har ock mången gång verkat hindersamt och uppehållande för den i alla fall oundgängliga öfvergången till andra tidsenligare brukningssätt. Statistiken öfver egendomstvångsförsäljning utvisar ingen gynnsam ställning ens hos innehafvarne af storegendom.

För den medelstora eller bondeegendom gäller hufvudsakligen detsamma. Utan spanmålstullarne skulle den tidigare och i högre grad hafva undgått att betungas genom följder af jordens öfverbetalning vid köp och vid arf, samt brukningen mera lämpats efter nya förhållanden. »Framstegets försenande blef gynnadt; detta kunde icke hafva gynnsam verkan.» Öfriga tullars höjning har i allt fall snarare ökat än minskat jordbrukets produktionskostnad.

¹⁾ Utrymmet medger icke att återge ens hufvuddragen af S:s undersökning derom, utvisande att spanmålsprisen på det hela höjts med en något mindre siffra än tullsatsen, likasom för hans behandling af frågan, hvem som betalar tullen, dervid han visar, huru olika svaret derpå under olika förhållanden måste utfalla.

Den lilla egendomen, som lemnar föga säd eller köttvaror till marknaden, har icke kunnat vinna, och parcellegendom endast förlora.

På det hela skola väl skuldfria jordegare snarast kunna anses hafva gjort någon vinning; men utan samtidig fördel för de skuldsatte innehafvarne af öfverbetalde gods och i allt fall på alla öfriga folkklassers bekostnad; »just de förstnämnde jordegarna skulle dock snarast ha varit i det läge, att de kunnat öfvergå till intensivare brukning och derigenom lämpa sig efter spanmålens prisfall.»

»Försöket att konstladt vidmakthålla jordens grundränta vid en kulminationspunkt har, — det är min öfvertygelse,» säger S. — »snarare förvärrat jordbrukets läge och skall fortfarande förvärra det.» Ifrån detta försök till hjälp genom odugliga medel måste man vända sig till de dugliga. Hjelpen för jordbruket kan kraftigare och bättre än genom tullar gifvas genom ändamålsenlig lagstiftning för jordegarnes organisation och för jordbrukskrediten, hvarom mera i det följande.

Den industriella företagsvinsten har genom agrartullarne snarast blifvit tryckt nedåt. På prisstegringar i särskildt skyddade industrigrenar har industriens massa icke vunnit, men genom inverkan af högre kött- och virkespriser, likasom genom det i jemförelse med utlandet mindre prisfallet på spanmål nödvändigt måst förlora.

Arbetslönerna hafva allmänligen antagits hafva stegrats efter 1879; med full noggrannhet kan dock intet derom afgöras, särskildt icke huruvida reallönen möjligen sjunkit. Men icke utan farhåga kan man emotse ett längre fortfarande af högre medelpris på

näringsmedel. Om andra länder hafva dessa 20 till 30 % billigare, kan icke slå fel att ju antingen industrien lider, eller ett omotståndligt tryck på arbetslönen inträffar, eller kanske båda delarne.

Lägges nu härtill, att Tysklands transitohandel af tullkriget utan tvifvel lidit, att jernvägsinkomsterna derigenom minskats, att den finansiella stora framgången kan anses dyrköpt, då dessa tullar otvifvelaktigt kosta folket vida mer än de inbringa statskassan och jemväl äro förenade med betydande förökningar af statsutgifterna särskildt för härens underhåll, finnas säk-
erligen starka skäl att mildra systemet och söka styra en »ny kurs«. En sådan beträddes, som bekant, af Tyskland genom handelsfördragen med Österrike, Italien, Schweiz och Belgien i Dec. 1891.

Den närmaste hufvudanledningen till denna »nya kurs» var det allt mer trängande behofvet af stabilitet och undvikande eller åtminstone mildrande af det hotande »kriget af alla emot alla«. I samband härmed, uppgafs ock hufvudsakligen det i veterinära förbudsbestämmelser, jernvägstarifver m. m. förklädda tullskyddet.

Hvad framtiden angår kan fortsättningen på samma bana endast synas önskvärd. Sålunda, hvad jordbrukstullarne angår, fortskridande till deras finanspolitiskt minsta möjliga mått; dock skonsamt, beträffande nedsättningarnes utsträckning och hastiga genomförande. Likaså bör man hvad industritullarne angår kunna fortsätta på den nu beträdda vägen. På den samma kan vinnas stabilitet i de mellanfolkliga förbindelserna och skall man kunna närma sig den sammanslutning af de Europeiska staterna till ett inbördes förbundet helt, som för deras bestånd och utveckling

under kampen för tillvaron blir allt mer onödgärlig. Medelst tariffmässiga handelstraktater, under allmänt ömsesidigt inrymmande af likställighet med den »mest gynnade» nation, skulle man, utan att beröfva någon stat, ens den minsta, dess fria sjelfbestämning eller dess rätt att tillgodose sina individuella ekonomiska kraf, kunna vinna sammanslutning mellan större delen af Europa. Lyckades det, att, »helst med, men i nödfall äfven utan Frankrikes anslutning,» fördragsvis sammansluta Europas gamla kulturländer i ett »måttfullt frihandels — respective måttfullt protektionistiskt system» och med Englands stöd hölle vägen till kolonialverlden öppen, då »behöfde vi århundraden framåt icke hysa farhågor ens för de Förenta Staternas eller Rysslands »jettestorlek», åtminstone så vidt icke den gamla kulturen invärtes urartar». Medlet att hinna detta mål ligger i fortsättandet af en görligast frisinnad, periodiskt sig alltjemnt utvecklande tulltariffpolitik, äfven omfattande veternärbestämmelser och jernbanstariffer. »Icke så, om man redan nu ville försöka en tullunion! En sådans genomförande kunna vi lemna åt våra barnbarn eller barnabarnsbarn, sedan blott vi för dem banat vägen».

För detta mål, hvars uppnående dock försvåras genom den representativa författningens bristfällighet, måste dock i första hand inre fred slutas mellan jordbruk och industri samt det förras »nöd» afhjelpas. Må alltså medlen härför eftersökas! Och tillses, huru det betryckta jordbruket må kunna kraftigare stödjas och utvecklas än genom jordbrukstullar!

Medlen härför måste afpassas efter orsakerna till det onda, En orsak finnes säkerligen i de till följd af

kommunikationernas utveckling m. m. nedgångna prisen på spannmål och andra näringsmedel, som hemtas från jorden. Att afhjelpa detta genom konstlad spärring af tillförseln är knappast görligt, aldraminst i exportland, för befolkningen i dess helhet hårdt, nästan grymt, och i afseende på de allmänna ekonomiska inverkningarne, så för produktion som fördelning, förderfligt. Skydd emot inverkan af vexlande konjunkturer kan öfverhuvud ingen näringsgren för sig kräfva. För den enskilda eganderätten och företagsamheten är det just en hufvudfunktion, att den skall bära risken af ogynnsamma förhållanden, likasom den är berättigad att för sig inberga verkan af deras gunst. Jordegendomen har icke något grundadt anspråk att fritagas härifrån. Öfverallt eljest måste den enskilde bära den onda dagen liksom den goda: köpmannen, industriidkaren ända ned till daglönaren, alla, måste de göra detta: genom reservers och besparingars uppläggande och användande vid behof, genom tillpassning efter ändrade förhållanden, genom produktionsförbättringar, genom intensivare kraftansträngningar, under hvilka kampen för tillvaron förer till framsteg. Befrielse från denna nödvändighet kan icke åstadkommas, åtminstone icke utan groft försyndande mot den enskilda eganderättens hela system, ifall man vid inträdt behof skulle kommunistiskt af statens medel göra utdelningar till nödställda jordegare! Och sådan hjälp komme ändå i de flesta fall försent och komme faktiskt att tilldelas åt och stanna hos heit andra än de direkt hulpne. Hvad som deremot kan och bör göras, det är att göra jordbrukaren motståndskraftig och gifva honom förmåga att sjelf bära och öfvervinna mötande svårigheter, vare sig af

vexlande konjunkturer, af torka eller väta, af boskapspest, vextparasiter eller foderbrist. I sjelfva verket har jordbruket, så framt det icke tryckes af öfverväldigande skuldsättning, mer än någon annan näringsgren både kraft och äfven vana att utjemna magra och feta år. Den sednaste tidens priskastningar äro långt ifrån något enastående eller exempellöst, såsom erfarenheten från ej synnerligen aflägsna tider nogsamt visar. Tvärtom hafva på det hela kastningarne, just i följd af en verldsmarknads utbildning, väsentligen inskränkts. Vore det fråga om alldeles öfvergående förhållanden, kunde möjligen blifva tal om att genom tull utjemna dessa. Men detta är ingalunda säkert. Starka skäl tala väl för att i längden befolkningstillvextens spänntryck skall höja så väl jordprodukternas pris som jordräntan, men ännu lång tid framåt är det ganska sannolikt, »att tillförsel från Indien, Amerika, Ryssland med Siberien samt »jungfruliga« jordområden i andra verldens delar skola tvinga gamla verldens jordbrukare till afpassning efter lägre spannmålspris«. Under bibehållande af jordvärdets höjd är detta icke möjligt på annat sätt än genom intensivare bruk, genom andra brukningsätt, genom uppsökande och alstring af sådane produkter, som ej lika träffas af priset o. s. v. Men i yttersta fall, om det ej så kan hjälpas, måste det ske genom en naturlig afpassning af egendomspris och arrendens höjd efter ändrade förhållanden. Om också ytterst viktiga statsintressen af många slag kräfva, att en sådan öfvergång sker skonsamt, har hvarken nation eller jordbruksnäring i och för sig något gagn af höga jordvärden, aldri minst af deras konstlade stegring.

Roten till jordbrukets hufvudsakliga lidande är icke att söka i tillfälliga konjunkturers tryck, missvexter eller dylikt. Det är att finna i brukarens på skuldsättning beroende kroniska brist på motståndskraft mot inträffande svårigheter och i hans bristande makt att vidtaga de verkligt nödiga åtgärderna. Hvad som kräfvades är, menar Schäffle, afhjelpande af denna brist, som har sin grund i den »ultra liberala jordbruksrätten», i »Manchesterdömet i Agrarpolitiken». Den bestående ultraliberala, ultraindividualistiska jordegendomsrätten är af allt Manchesterdöme det mest ödesdigra. Den har vållat, att nationens mest betydande arbetareklass, den landtliga egendomens bearbetare, i kredittagande, i boskapshandel och i godshandel till den grad beröfvas sitt arbetes »mervärde», att den — korta särskildt gynnsamma tidsförlopp undantagne — egentligen taget alls icke kan komma ur sitt permanenta nödläge. »Äfven detta Manchesterdöme bör falla, visserligen så, att man dervid icke förgriper sig på godsomsättnings frihet och egendomens fria delbarhet». Man skall blott sätta skrankor för rätten att skuldsätta sig öfver förmåga, sätta jordbruket i stånd att bilda och hafva förfogande öfver behöfliga förmögenhets- och kredit-nödreserver samt till de nyvunna friheterna foga bondeståndets solidariska sammanslutning till samfärd styrka.

Saknaden af behöfliga nödreserver har sin hufvudsak i »besittnings-skuldsättning», hvarmed förstås den skuldsättning som uppkommer improduktivt, endast för förvärf af egendomsbesittning. På grund af gjorda officiella undersökningar visar sig denna skuldsättning i samband med den kroniska kreditnöd,

som lik en qvarnsten hänges fast dervid, vara hufvudorsaken till tvångsförsäljningarne.

Men icke blott denna undergångens sista akt framkallas af denna skuldsättning. Ännu vida större är den förlust som bondeståndet år ut och år in lider genom ocker, genom vrakpris vid försäljning, nödpris vid inköp. Äfven utan utomordentliga olycksfall, äfven utan öfverlast genom utlandets konkurrens blir bonden, åtminstone i Tyskland, fortfarande utplundrad genom sitt fullständiga beroende af privat mellanhandel och lånekapital. Därföre är det den främsta hufvuduppgiften för en förbättrad jordbruksrätt, att, i så vidsträckt mån som det öfverhufvud kan ske, göra den improduktiva besittningsskuldsättningen omöjlig.

Flere vägar härför hafva blifvit ifrågasatte, såsom det socialistiska yrkandet på kollektivistiskt jordbruk, jordens indragande till staten och utarrendering af stäten, för att icke tala om återgång till de gamla inskränkningarne i arfsrätt m. m. Utan tillgripande af någon bland dessa radikalkurer kan förhållandet afhjelpas, helt och hållet på grundvalen af bestående samhälls- och egendomsordning. S. föreslår i stället två hufvudmedel: dels organiserande af jordbrukskrediten på sund grundval, dels i samband dermed landbruksnäringens organisation genom bildande af representativa yrkeskamrar för den samma ¹⁾. Endast i yttersta korthet kan här redogöras för förslagens hufvudgrunder.

Dessa äro i afseende på jordbrukskrediten hufvudsakligen:

¹⁾ Just sådana landbrukskamrar, hvars organisation, sedan detta nedskrifvits, förbådats i Tyske kejsarens trontal til Preussiska landtdagen.

1) Att all realkredit för bondejord uteslutande skall förmedlas genom jordbrukarekorporationer under egen sjelfförvaltning, samt eventuelt understöd och garanti af staten.

2) Att all förvärfskredit eller »besittningskredit» inskränkes till viss procentsats (förslagsvis 40 procent, inom hvilken gräns krediten är alldeles »fri»); detta i det dubbla ändamålet, att egendomsprisen skola trängas tillbaka till den naturliga tyngdpunkten af jordens kapitaliserade afkastningsförmåga samt att tillräckligt spelrum må lemnas för öfriga kreditbehof. Till erhållande af realkredit inom denna gräns har jordegare gent emot kreditkorporationen ovilkorlig rätt.

3. Att öfrig realkredit — för jordbruksdrift eller personela behof — må af kreditkorporationerna lemnas, och detta ända till 80 à 90 procent af jordvärdet, men endast inrymmas för bestämdt uppgifna ändamål under efter dessa lämpade förpligtelser i afseende på medlens användning och amortering samt under kredit- och bondekorporationers fortfarande kontroll öfver vilkorens uppfyllande. Denna kredit skall alltså vara strängt »bunden».

Den höga belåningsprocenten blir möjlig genom alla pantfordringars lika rätt, hvilken naturligt följer deraf, att det blott förefinnes en enda långifvare, kreditkorporationen; genom egendomarnes noggranna uppskattning till verkliga afkastningsvärdet; genom den fortfarande korporationsmessiga kontrollen öfver medlens användning och efter ändamålen lämpade återbetalning; genom inköp och utarrendering för samfäld räkning af sådan egendom, som i tryckt tid tillfälligtvis eljest skulle säljas under dess verkliga värde; samt genom

bildande af reservfond för kreditkorporationen, hvartill, innan sådan hunnit bildas, kunde komma statsgaranti för pantobligationerna.

4. Att väl äfven utöfver nyssnämnda belopp vederbörligen inskrifna landtmannaföreningars fordringar må kunna vinna inteckning, men deremot icke några enskilda fordringar, utom arfsandelar och obetald köpeskilling inom den för förvärfskredit bestämda gränsen.

Genom inteckningsrätt för laga landtmannaföreningar vinnes möjlighet att, i nödfall, begagna äfven den aldra sista återstoden af fastighets reala kreditmessighet, dock med säkerhetens naturliga förstärkande inför dessa föreningar, hvilka i hufvudsak kunde organiseras lika med de bekanta Raiffeissenska lånekassorna, dock med vissa af den öfriga organisationen följande förbättringar.

5. Att all tvångsförsäljning af bondejord för alla personalkreditfordringar uppskjutes till inträffande arfsfördelning eller annan förändring i eganderätt.

6. Att organisationen, som möjligast finge lämpas efter hvarje landsdels särskilda förhållanden, jemväl anläggas så att derigenom må förhindras bondeegendoms uppsugning af det rörliga kapitalet, af nya latifundier eller storegendomar, samt att nödig varsamhet iakttages vid öfvergången till den nya kreditorganisationen, så att denna öfvergång hufvudsakligen eger rum i samband med arfsdelning och annan besittningsvexel.

På detta sätt skulle realkredit kunna hållas landtmannen ständigt tillgänglig i förut okänd utsträckning ända till dennas yttersta gräns, och i följd af förhållandenas enkelhet och klarhet äfven erhållandet af per-

sonalkredit underlättas för den deraf förtjente. Jemväl skulle betydande räntenedsättning kunna och böra uppnås, särskildt i följd af samtliga inteckningars likställdhet. Likaså skyddades landtmannen i görligaste måtto för utsugning genom ocker i alla dess former, hvarjemte organisationen i hög grad underlättade det landtliga försäkringsväsendets utveckling i alla riktningar. Och framför allt måste organisationen utöfva en stark påtryckning till bildande af nödiga reserver. Å andra sidan vore det endast och allenast rätten till jordens öfverbelastning, som blefve inskränkt, men all annan frihet, äfven den till delning och fritt föryttrande blefve oförkränkt, så att intet hindrade det sociala urvalet från att verka till jordens förande i de för dess brukande mest dugliges händer eller från omfångets utsträckning eller inskränkning allt efter produktionens art och beskaffenhet. I sjelfva verket hade landtmannen emot vinnande af så väsentliga fördelar alls intet annat uppgifvit, än rätten till öfverskuldsättning af jorden, rätten att förkläda personalkredit i realkreditens former samt friheten att låta sig utplundras af ockrare. Ej heller blefve mindre plats lemnad åt det privata länekapitalet att vinna säker placering. Korporationernas pantobligationer erbjöde i rikt mått beqvämlig sådan.

Utan tvifvel möter öfvergången till detta eller dylikt system åtskilliga svårigheter, men när dessa blifvit öfvervunna, vore också jordbruket i fast och tryggad ställning, i stånd att kraftigt bekämpa alla för det samma egendomliga faror, i stånd att dels genom intensivare, kapitalrikare brukningssätt åtminstone upprätthålla jordröntans gamla höjdpunkt, dels, om det

stode kvar vid oförändradt eller oföränderligt bruknings-sätt, kunna uthärda dess fall och genast kunna afpassa jordvärdena efter de nya konjunkturerna». Denna positiva och negativa tillpassningsförmåga måste landt-hushållningen förvärfva. »Den är den motståndskraftiga rustning, som, äfven utan hög skyddstull, alltjemnt förblir vuxen verldsmarknadens konjunkturvexlingar och icke lemna någon sårbar punkt. Denna rustning kan blott vinnas och bevaras i styrka genom oupp-hörligt framalstrande af nya förmögenhets- och kredit-reserver. Hufvudmedlet härför är och förblir en full-ständig, allmän, korporationsmessig organisation af jordbrukskrediten, en organisation, som inskränker jordförvärfskredit och till användningssättet binder andra slag af realkredit samt efterhand, i den mån mot-svarighet till gjorda utgifter åter flyter in, omsorgsfullt sträfvar till amortering af allt lånadt.«

Slutresultatet af Schöffles undersökning och förslag sammanfattar han sålunda:

»Jordbrukets eviga beroende af naturens inflytande till godt eller ondt, af verldsmarknadens konjunkturer, af foderbrist, af missvext, af hagelskada eller kreatur-pest, af utländsk konkurrens kan ingen dödlig upphäfva. Men den nöd, som följer af dylik skada, är det möj-ligt att genom kreditmessigt utjemnande af de feta och de magra årens afkastning fullständigt utesluta«.

Det begränsade omfånget af en anmälan gör det omöjligt att närmare redogöra för alla detaljer i dessa förslag, än mindre att utveckla de anmärkningar, som

deraf kunde påkallas. Vi få nöjas med en hänvisning till Schöffles eget arbete, vissa, att ingen sakförståndig skall ångra att hafva gjort dess bekantskap samt att det i rikt mått är egnadt att väcka eftertanke och mana till framsteg i rätt riktning.

Ett försök att också göra reda för Schöffles mångsidiga och snillrika utveckling af frågor i utrikespolitiken, i socialpolitiken, i finanspolitiken skulle icke kunna göras utan att aldeles öfverskrida gränserna för en uppsats af denna art. Vår anmälan berör kanske redan en allt för stor mångfald af ämnen. Endast det må ytterligare framhållas, att hvarje del af arbetet icke blott står i samklang med och ansluter sig till hans grundåskådningar, utan ock genom sin idérikedom i fullaste mått förtjenar studium och eftersinnande, icke blott af vetenskapsmannen eller statsmannen, utan ock af en hvar som i tidens viktigaste frågor vill bilda sig en sjelfständig, på sakförhållanden grundad öfvertygelse, denna må nu stämma öfverens med Schöffles eller gå i annan riktning.